

Pa tudi glede poedinih deliktov je treba pripomniti, da njih dejanski stan ne obsega vseh primerov, ki bi jih moral iz kriminalnopolitičnih razlogov obsegati.

V naslednjem hočemo podati načrt kodifikacije teh deliktov pod enotnim poglavjem:

Kazniva dejanja zoper tuje države.¹⁷

§ 1.

Kdor razžali ali okleveta tujo državo v osebi njenega vladarja ali pri dvoru kraljevine Jugoslavije poverjenega diplomatskega zastopnika, se kaznuje....

§ 2.

Kdor razžali ali okleveta člana mednarodnih sodišč, razsodišč ali komisij, kadar se ta mudi v kr. Jugoslaviji radi opravljanja svojih funkcij, se kaznuje...

§ 3.

Kdor odpravi, uniči, poškoduje, onesnaži ali izvrši hudo nespodobnost proti znakom tuje državne ali vladarske oblasti, ki so izobešeni v kr. Jugoslaviji v skladu z mednarodnim pravom ali zakoni kr. Jugoslavije, se kaznuje....

§ 4.

Naj obsega določbo § 126 jug. kz. (kršitev nevtralnosti).

§ 5.

Kazniva dejanja iz tega poglavja, razen § 4, se preganjajo le na predlog prizadete države in po odobritvi ministra pravde.

Naknadna indemineteta v finančnih zakonih.

Dr. Vladimir Murko.

Kakor vsaka večja gospodarska edinica potrebuje tudi vsaka javna korporacija predhoden pregled verjetnih izdatkov in prejemkov za bodoče leto, ker je od njihove pravilne določitve in porazdelitve odvisno delovanje tiste

¹⁷ V sistemu kaz. zakonika naj sledi to poglavje neposredno poglavju: Kazniva dejanja zoper obstoj države in njeno ustavno ureditev.

edinice v posameznem letu. Država kot najvišja državna korporacija ima seveda največji proračun med vsemi. Zato so njeni proračuni najpogosteje predmet razprav, zlasti če se proračunska načela, veljavna za sestavo in izvrševanje državnega proračuna, uporabljajo tudi za nižje javne edinice (Jugoslavija).

Proračun je (po čl. 1 veljavnega zakona o drž. računovodstvu) enoleten zakon, s katerim se določajo, predhodno odobravajo in predhodno razporejajo vsi državni izdatki in prejemki. Od nas podčrtane besede vzbujajo nujno dvome, ali so postavljena načela v praksi dosledno izvedljiva. Že v mirnih dobah lahko nastanejo nepredvidene potrebe, katere se morajo zadovoljiti v interesu nemotenega delovanja državne uprave in ohranitve narodnega gospodarstva, ker je pač doba enega leta vendarle tako dolga, da lahko prinese nepredvidene dogodke in potrebe. Še večje nepredvidene potrebe in izdatke povzročajo seveda nemirne dobe (vojna, likvidacija vojne, zdravljenje gospodarske krize). V takih primerih državna uprava tudi pri najboljši volji ni mogla pravočasno določiti verjetno potrebne izdatke in najti njim ustrezajoče prejemke. Možno je tudi, da državna uprava (vlada) pri sestavi proračuna pomotoma ali iz nemarnosti izpusti kake potrebne izdatke, ki naj omogočijo izvršitev državnih nalog, kar se ji ne sme šteti tako v zlo kakor nameravana izpustitev kakih pričakovanih in potrebnih izdatkov iz proračuna. Če se namreč kakšni verjetno potrebni izdatki izpustijo iz proračuna, trpi važno proračunsko načelo popolnosti, zlasti pa pravica narodnega predstavništva, da sme dovoljevati načeloma vse izdatke in vse prejemke, ker brez tega pristanka ni dopustno niti pobiranje prejemkov niti izvrševanje izdatkov. Če bi se taki potrebni izdatki, ki jih bo morala vlada izvršiti radi nemotenega delovanja državne uprave, izpustili iz proračuna, bi se s tem kršila največja pravica narodnega predstavništva, ki z izglasovanjem proračuna diktira vladi, kako naj vodi državni aparat v bodočem letu. Če bi vlada med izvrševanjem proračuna radi nezadostnega dotoka prejemkov ali radi zmanjšanja državnih potreb reducirala izdatke, ni to nikakršna nepravilnost, ker so izdatki predvideni v proračunu s svojim maksimalnim zneskom.

Seveda ne zadošča, da narodno predstavništvo samó dovoljuje vnaprej vse izdatke in prejemke. Vlada bi mogla kljub vsem proračunskim postavkam izdajati denar za druge namene, kakor jih je želelo narodno predstavništvo, in torej

izigravati njegovo voljo, če ni bilo zadostne kontrole nad vladnim delovanjem. Že sam strah pred kontrolo ter morebitno odgovornostjo zaradi netočnega izvrševanja proračuna naj bi silil vlado k točnemu izvrševanju volje narodnega predstavništva, tako glede skupne višine izdatkov kakor glede namena posameznega izdatka. Če bi mogla vlada izvrševati proračun drugače, kakor je sprejet, bi bila proračunska pravica narodnega predstavništva skoro iluzorna.¹

Šele pravica izglasovanja proračuna in pravica kontrole nad izvršitvijo skupaj varujeta narodnemu predstavništvu njegove pravice. Vprašanje je, ali se obe pravici vedno spoštujeta, zakaj se pogosto ne spoštujeta in ali se ne dajo najti sredstva, ki naj omogočijo zanesljivejšo in pravočasno kontrolo, če bi se pokazalo, da res ni vedno mogoče izglasovati vse izdatke enega budžetskega leta že vnaprej.

Zgoraj smo ugotovili, da je v nemirnih časih, kakršni vladajo po svetovni vojni, težko določiti zanesljivo za celo leto vnaprej vse državne izdatke in prejeme. Že v mirnih časih lahko nastopijo potresi, povodnji, epidemije. Koliko takih nepredvidenih potreb se lahko pojavi (v politično in gospodarsko nemirnih časih, zlasti odkar skrbi država tudi za zmanjšanje konjunkturalnih valovanj — nezaposlenost, javna dela, sanacije, subvencije, intervencije, porast cen, povišanje plač drž. uradnikom, povišanje tečajev tujih valut in obenem obveznosti, glasečih se na tujo veljavo), ki se pojavljajo pogosto popolnoma nepričakovano. Ne smemo se torej čuditi, če določa že naš (še srbski) predvojni zakon o državnem računovodstvu (skrajšano ZDR), da smejo biti samo izjemoma, v mejah, strogo obeleženih, in v primerih, jasno imenovanih v tem zakonu in v ustavi, prejemi in izdatki z drž. proračunom nepreliminirani, predhodno neodobreni in predhodno nerazporejeni.

Teh izjem ne bomo mnogo našli. V ustavi jih sploh ni, (niti dvanajstine niso izjema, izvzemši obliko dvanajstin, uveljavljenih s kraljevim ukazom namesto z zakonom), nekaj jih bomo našli v ZDR. Glavno so določbe o rezervnih proračunskih kreditih ter o naknadnih in izrednih kreditih. Ker se lahko po izglasovanju proračuna pojavijo državne naloge, za katere v proračunu niso preliminirani krediti sploh ali ne v zadostni višini, dopušča čl. 26 ZDR rezervne proračunske kredite za manjše nezadostno preliminarne izdatke, za

¹ Tu ne upoštevamo prehodnega stanja, ki je nastalo z objavo uredbe o spremembah veljavnih predpisov in izdajanju novih z dne 16. sept. 1959.

male potrebščine, neimenovane v pozicijah in končno za izredne državne potrebščine. Vendar vsi ti rezervni proračunski krediti ne smejo presegati 1% oz. 2% vseh odobrenih materialnih izdatkov vsega proračuna. Ker dosežajo materialni izdatki pri nas v zadnjih letih okrog 50% vseh izdatkov, bi torej smeli ti krediti znašati največ 1% vseh predvidenih izdatkov. Da je v današnjih povojnih časih nemogoče izračunati višino proračunskih izdatkov za celo leto (računsko!) vnaprej točno na 1%, je pač jasno. Za osebne izdatke načeloma sploh ni dopustna poraba proračunskih rezervnih kreditov.^{1a}

Zakonodavec je torej moral misliti tudi na tako možnost, da se izčrpajo proračunski izdatki, upoštevajoč pri tem tudi možnost virmanov, ki dopuščajo porabo kreditov iz ene pozicije za drugo pozicijo, kolikor niso prepovedani ali nasprotno dovoljeni v večjem obsegu (v vsakoletnem finančnem zakonu), in da se izčrpajo tudi ti neznatni proračunski rezervni krediti. Zadovoljitev takih državnih potreb, ki se pojavijo v večjem kakor pričakovanem obsegu ali sploh nepričakovano, naj omogočijo naknadni in izredni krediti, od katerih je torej odvisno nemoteno delovanje državne uprave. Po čl. 35 ZDR sme narodna skupščina, sedaj pač narodno predstavništvo, za nezadostne preliminirane izdatke dovoliti naknadne kredite, za izredne — sploh nepredvidene državne potrebe pa izredne kredite, vendar v obeh primerih predhodno, torej preden se zahteva zvišba oz. nov kredit. Naknadni kredit se mora razen tega zahtevati pravočasno, preden so proračunski krediti povsem izčrpani (čl. 37 ZDR), torej le, dokler še proračunski kredit za tisti namen ni izčrpan.

Namen te postrožitve naj bi bil najbrž ta, da se ev. še prepreči nadaljevanje začetega dela (n. pr. kake stavbe), če se pri izvrševanju hitro pokaže nezadostnost kredita. Če so dela napredovala tako daleč, da jih je nemogoče ustaviti, (vsaj brez večje škode), bo narodno predstavništvo težko odreklo povečanje kredita (naknaden kredit). Tukaj moram omeniti, da pri nas ne poznamo delitve kreditov v evaluativne in limitativne v tem smislu, da bi se smeli za evaluativne kredite trošiti tudi večji kot proračunski zneski, ker pač velja za konkretni namen za dovoljenega ves potrebn

^{1a} Allix, *Traité élém. de science des finances et de législation financière française*, 1931, str. 244 pravi, „da so naknadni krediti nujnost, ki bo, dokler ne bodo nezmotljivi v svojih predvidevanjih oni, ki pripravlja in izglasujejo proračun“. Nezmotljivi seveda ljudje ne morejo biti, zlasti politično orientirani.

znesek, ne le v proračunu predvideni.² Evaluativnih kreditov pri nas ni. Vsi krediti so dovoljeni le v proračunski višini in torej limitativni. Za vsako prekoračenje kredita, razen če se vrši iz proračunskih rezervnih kreditov, je potreben predhodni pristanek narodnega predstavništva in seveda tudi drugega ustavnega faktorja, torej zakon.

Zato je pri nas večja potreba po naknadnih in izrednih kreditih kakor v drugih državah, kjer poznajo razlikovanje na evaluativne in limitativne kredite (Francija). Vprašanje je, ali je postopek za dovoljenje naknadnih in izrednih kreditov glede na funkcioniranje našega parlamentarnega sistema vedno mogoč. ZDR zahteva namreč za vse izredne in naknadne kredite predhodni pristanek narodne skupščine (sedaj narod. predstavništva), in sicer še pred koncem proračunskega leta, torej ne morda po koncu proračunskega leta, toda še pred potekom računskega leta, četudi izdatek morda še ni izvršen. Glede naknadnih kreditov je predpisan (čl. 37 ZDR) natančnejši postopek. Na zahtevo pristojnega ministra, predloženo finančnemu ministru, in po njegovem referatu odloči ministrski svet, ali je mogoče izhajati brez naknadnega kredita. Če se tak kredit ne more odložiti do rednega zasedanja ali če je narodna skupščina še zbrana, ko nastopi potreba za naknadni kredit, se ji predloži v začetku oziroma na koncu sej; če pa narodno predstavništvo ni zbrano niti ni mogoče odložiti dovolitev naknadnega kredita do rednega zasedanja, se mora sklicati narodno predstavništvo na izredno zasedanje.

Ne zadošča, da narodno predstavništvo le dovoli naknadne ali izredne kredite, porazdeljene tudi na partije in pozicije, temveč mora tudi obenem dovoliti njihovo pokritje. Če tega ne bi bilo, bi bilo namreč ogroženo proračunsko ravnotežje pri izvrševanju proračuna, ki je sicer morda še obstajalo v trenutku izglasovanja proračuna. Naloga finančnega ministra bo, najti zadostno pokritje, ker se pristojni minister, ki je zahteval naknadni ali izredni kredit, najbrž za to ni pobrigal. Da se preprečijo nepotrebni naknadni in izredni krediti, ki torej povzročajo finančnemu ministru precejšnje delo in odgovornost, sme samo on v imenu vlade zahtevati od narodnega predstavništva take kredite. Verjetno bo skušal omejiti zahteve svojih kolegov.

Ali se naša praksa drži teh strogih predpisov? Za vsak, tudi najmanjši naknadni ali izredni kredit, ki se ne da

² O razlikovanju gl. M. Todorović, *Nauka o finansijama*, II Budžet, 1933, § 35.

odložiti do rednega zasedanja, se torej mora sklicati naravno predstavništvo, če že ni slučajno zbrano. Po naši parlamentarni praksi oz. ustavi se sklicuje narodna skupščina na redno zasedanje vsako leto dne 20. oktobra (čl. 60 ust.), proračun pa se ji mora predložiti najpozneje do 20. novembra (čl. 102 ust.). Določba čl. 60 odst. 3., da se redno zasedanje ne sme zaključiti, dokler ni rešen državni proračun, pa se v praksi izvaja tako, da se naj pozneje po odobritvi proračuna redno zasedanje zaključi (torej navadno 31. marca), medtem ko izrednih zasedanj skoro ne poznamo, zlasti odkar so se začela pojavljati v finančnih zakonih pooblastila, da sme vlada sama izdajati uredbe za ureditev gospodarskih razmer. Tako določa § 63 fin. zak. za l. 1934/35., da sme ministrski svet zaradi „ureditve in olajšanja gospodarskih razmer v državi in vobče radi pospeševanja gospodarske delavnosti“ izdajati uredbe, ki stopijo v veljavo od dne proglasitve, vendar pa se morajo takoj predložiti narodnemu predstavništvu radi soglasnosti. Če se s takimi „gospodarskimi zasilnimi“ uredbami spreminja lahko tudi zakon o državljanstvu, zakon o organizaciji gasilstva in celo zakon o zatiranju spolnih bolezni (gl. § 90 št. 15. proračunskih dvanajstin za mesece april-julij 1935), kjer je verjetno podano prekoračenje zakonodavčevega pooblastila, se seveda zelo zmanjšuje potreba po sklicevanju narodnega predstavništva na izredna zasedanja. V praksi se tudi omenjene gospodarske zasilne uredbe ne predlagajo takoj narodnemu predstavništvu radi soglasnosti, temveč navadno šele na koncu finančnega zakona za prihodnje proračunsko leto.

Torej utegne vlada predložiti zahteve po naknadnih in izrednih kreditih le v času rednega zasedanja narodne skupščine od 20. oktobra oz. 20. novembra do 31. marca. V praksi tega ne dela niti v tem času. Določbe o naknadnih in izrednih kreditih so torej le še na papirju. Leta 1932. smo sicer še dobili zakon o naknadnih in izrednih kreditih z dne 23. decembra 1932, ki dovoljuje takih kreditov za 73 milijonov din. Iz istega leta imamo tudi zakon o takih kreditih iz meseca avgusta, ko torej narodna skupščina ni bila zbrana na rednem zasedanju. V novejšem času takih zakonov ni več, pač pa vsebujejo letošnje dvanajstine tudi naknadne kredite. Ali v zadnjih letih morda ni bilo potrebe po naknadnih in izrednih kreditih?

Praksa se je izognila predpisom zakona o državnem računovodstvu. Ker ni več potrebe po sklicevanju narodnega predstavništva na izredna zasedanja radi zakonodaj-

nega dela, ki se je itak opravljalo večji del vsa leta od obstoja naše države (razen kratkih izjem zlasti l. 1931.) pretežno s finančnimi zakoni,³ in se je zakonodajno delo skompliciralo ter podaljšalo zaradi ustanovitve senata, je redno zakonodajno delo narodnega predstavništva skoro prenehalo. Ne velja za potrebno sklicevati nar. predstavništvo na izredna zasedanja samo zaradi izrednih in naknadnih kreditov. Delovanje narodnega predstavništva je seveda združeno tudi z znatnejšimi stroški.

Seveda ne smemo misliti, da so ti naknadni in izredni krediti, za katere se po naši praksi navadno ne zahteva pristanek narodnega predstavništva, po svoji višini brezpomembni. Pogosto so (n. pr. za nakup avtomobila ministra brez portfelja — fin. zak. 1928/29), toda pogosto dosegajo tudi stomilijonske zneske, ki torej v precejšnji meri vplivajo na višino državnega proračuna in njegovo ravnotežje ter zahtevajo tudi priskrbo potrebnega kritja. Koliko znašajo, je razvidno navadno šele iz zaključnih računov za posamezno proračunsko leto, kamor spadajo po čl. 132 ZDR tudi vsi naknadni in izredni krediti. Pred zaključkom proračunskega leta pa zaradi naše prakse ni mogoče poznati točno višino vseh državnih izdatkov, ker se namreč znaten del izdatkov vrši v breme računa obratne glavnice glavne državne blagajne, ki naj bi imela po čl. 41 ZDR največ 16 milijonov dinarjev. (Ta mnogo prenizki znesek naj bi se valoriziral). Malo več luči na ta račun so vrgli šele zaključni računi zadnjih let, ki so se predlagali narodnemu predstavništvu navadno kmalu po skončanem računskem letu in ki so na začudenje javnosti vsebovali tudi večmilijske izdatke, porabljene pogosto za v proračunu nepredvidene namene,⁴ za katere tudi ni bilo vnaprej predvideno posebno kritje.

Za te zneske se povišujejo naši državni proračuni, oz. zaključni računi. Deloma so se vršili taki izdatki na podlagi pooblastila vlade in finančnega zakona, da sme najemati

³ Kritiko te zakonodajne prakse gl. n. pr. G. Krek, Grundzüge des Verfassungsrechtes des Königreiches der Serben, Kroaten und Slovenen, 1926, str. 80, tudi L. Kostić, Komentar Ustava, Jugoslovensko ustavno pravo, 1934. Na str. 249 imenuje naše finančne zakone „cigansko torbo“. Slob. Jovanović, Ustavno pravo Kraljevine SHS, 1924, str. 267, pa pravi, da naš finančni zakon v praksi nasprotuje v vseh točkah definiciji iz ZDR.

⁴ Vsi izdatki v breme tega računa všteti odpise so znašali za l. 1931/32 3 milijarde in 68 milijonov din! Več o tej praksi gl. J. Tomašević, Financijska politika Jugoslavije 1929—1934, 1935, str. 89, 22, 25 in drugod.

posojila za take in take namene — kolikor se ji posreči najti posojilodavca.

Kako so se vršili v praksi izdatki, ki niso bili predvideni v proračunu in za katere bi se torej moral zahtevati predhodno izreden ali naknaden kredit? Ali ni zakonodavec mislil na take primere, da bi jih na zanesljiv način preprečil? Izdatki se vršijo, če niso predvideni v proračunu, na podlagi posebnih sklepov ministrskega sveta, ki se lahko skliče po potrebi brez večjih težav. Ministrski svet odloča seveda ne le o izdatkih, temveč tudi o drugih predmetih, ki spadajo načeloma v kompetenco narodnega predstavništva. Sicer se ne da točno ugotoviti, v koliki meri so včasih tudi posamezni ministri izdajali plačilne naloge brez podlage v proračunu. V zadnjem času se to najbrž ne dogaja več?

Plačilni nalog seveda ne more biti izvršen brez predhodnega viza krajevnne oz. glavne kontrole, ki naj prepreči zlasti vsak izvenproračunski kredit, vsako prekoračenje proračunskih postavk, nedopustne virmane in sploh vsako nezakonitost pri izvrševanju državnega proračuna, ne sme se pa spuščati v vprašanje smotrnosti izdatka. Vse odločbe, našteje v čl. 29 št. 1 do 10 zak. o glavni kontroli, morajo biti predhodno vročene zaradi podelitve viza glavni kontroli, ker pač velja za potrebno njeno sodelovanje pri teh odločbah, ki najlaže povzročijo kake nerednosti pri izvrševanju proračuna. Vizum glavne kontrole same se zahteva zlasti za odločbe o uporabi proračunskih rezervnih kreditov, o izplačilih iz obratne glavnice glavne drž. blagajne, o izdatkih iz državnih fondov (izven proračuna), za odločbe o nagradah, pomoči in honorarjih, o izdatkih iz izkupička drž. posojil. Nekatero te odločbe bodo spadale v pristojnost glavne kontrole celo iz več naslovov.

Zakon dopušča samo implicate možnost, da se kak izdatek vrši tudi proti volji glavne kontrole, torej tudi, če je kredit prekoračen ali če ga sploh ni za tisti namen. Sicer pravi čl. 1 ZDR, da se smejo vršiti nepreliminirani izdatki le v mejah ustave in tega zakona, in čl. 66 ZDR še ponavlja, da blagajnik ne sme priznati akta o angažiranju izdatka niti plačilnega naloga brez viza niti ne sme izplačati izdatke brez viza in bi blagajnik oz. računodajnik odgovarjala po čl. 67 za povračilo škode in kazensko, toda izvemši primer iz čl. 68, ko mora krajevna kontrola predložiti glavni kontroli osporjene primere. Če glavna kontrola usvoji mnenje krajevnne kontrole, predloži minister nakazovalec zadevo ministrskemu svetu, ki lahko usvoji mnenje glavne kontrole ter razveljavi nalog ali skuša doseči sporazum z glavno kon-

trolo. Če se ta ne posreči, mora dati glavna kontrola vizum s pridržkom (z rezervo) in se torej lahko izvrši vsaka odločba ali izplačilni nalog, četudi zanj ni predviden proračunski kredit in četudi se ne zahteva naknaden ali izreden kredit po predpisani zakonodajni poti. Seveda mora glavna kontrola priobčiti vsak tak primer takoj narodni skupščini (predstavnistvu), ko se prvič sestane. Analogno določbo ima tudi čl. 59 zak. o glavni kontroli. Ali je hotel zakonodavec s temi določbami omogočiti izvenproračunske izdatke brez pristanka narodnega predstavnistva, je težko ugotoviti.

Narodno predstavnistvo ima torej možnost, grajati naknadno tak nezakoniti izdatek, in lahko tudi povzroči, da se ustvari materialna odgovornost nakazovalcev — ministrov in ostalih nakazovalcev in računodavcev (po čl. 58 ZDR). Toda tudi ustavna določba o ministrski odgovornosti (po čl. 78—80)⁵ je v praksi večinoma le na papirju; sicer smeta kralj in narodna skupščina obtožiti ministra zaradi prekršitve ustave in državnih zakonov, storjene v službeni dolžnosti, še pet let po odstopu. V tem času se namreč verjetno pokažejo vse nepravilnosti njegovega ministrskega poslovanja in sicer pri razpravi narodnega predstavnistva o izdatkih, izvršenih s pridržkom glavne kontrole, ali o zaključnem državnem računu, kateri se predloži po čl. 107 ust. v pregled narodnemu predstavnistvu z vsemi pripombami glavne kontrole; ta mora torej v svojem poročilu navesti vse nepravilnosti, katere je našla pri izvrševanju proračuna. Da bi se glavna kontrola upala navesti res vse najdene pripombe,⁶ mora biti seveda neodvisen organ, kar pri nas tudi je. Drugače bi lahko izpustila vladi neljube pripombe. Razprava o zaključnem državnem računu se vrši navadno sprva v finančnem odboru narodne skupščine oz. senata, nato pa se mora izdati zakon o zaključnem državnem računu z občim računom, kolikor se prejšnji zaključni državni račun ne odobri enostavno s prihodnjim finančnim zakonom (§ 33 fin. zak. za l. 1939/40. odobrava zaključni račun in obči državni račun za l. 1937/38.).

Ali lahko narodno predstavnistvo prepreči nezakonit, zlasti izvenproračunski izdatek pri sedanjem pravnem stanju? V redkih primerih da. Če mu namreč glavna kon-

⁵ Gl. tudi Kostičeve dvome (l. c. str. 207) o veljavnosti določb III. odseka zakona o ureditvi vrhovne uprave z dne 31. marca 1929, ki je posvečen ministrski odgovornosti.

⁶ Glej dvome o neodvisnosti pri N. Stjepanoviću, Opšta teorija Glavne kontrole Kraljevine Jugoslavije, 2. izd., 1938, glava IV, § 3.

trola predloži res takoj po pričetku zasedanja svoje vize s pridržkom, lahko zahteva narodno predstavništvo, oz. tisti njegov dom, čigar zasedanje se je pričelo prej, (to bi bil lahko tudi senat), podatke o tem, ali so se vsi taki izdatki res že izvršili, in lahko prepove nadaljnje izvrševanje izdatka, ki še ni v celoti porabljen. To bi se lahko zgodilo z resolucijo oz. glasovanjem o interpelaciji, ki bi lahko končala tudi z nezaupnico vladi. Vprašanje je seveda, ali bo narodno predstavništvo dobilo pravočasno na vpogled dotične akte, ker zahteva ves postopek pri glavni kontroli tudi nekaj časa. Če se je izdatek že izvršil proti zakonu, se lahko kvečjemu zahteva povračilo škode, kar je iluzorno tudi v najbrž številnih primerih, ko odgovorni minister nima nikakršne oz. zadostne imovine za povračilo nezakonitih izdatkov, ki lahko dosegaajo tudi več milijonov. Saj bodo le zelo redki primeri, da bi se bil minister sam okoristil z nezakonitim izdatkom, za kar najbrž ne bi dobil od narodnega predstavništva razrešnice, temveč je vršil izdatek v korist države in njenih državljanov, nekako kot negotiorum gestor. Celó za primer odklonitve proračuna pravi G. Kušej,⁷ da bi bila država brez proračuna o hromljena, v ramsulu, in dopušča kralju zaradi ográžanja javnih interesov po čl. 116 ustave potrditi proračun, odobren od narodne skupščine, ne pa od senata.⁸

Iz vseh teh razlogov (nujnosti izdatkov, težave pri sklicanju in sklepanju narodnega predstavništva, potrebe rednega delovanja administracije) se je končno v raznih državah vgnezdila praksa, da vrši vlada izdatke tudi izven proračuna brez predhodne odobritve narodnega predstavništva, vendar v mejah, katere smatra za dopustne in v takem obsegu in za take namene, da lahko računa z naknadnim pristankom narodnega predstavništva (indemnitetó), ki se lahko izrazi⁹ ali z zakonom o računskem zaključku ali pa s posebnim zakonom.

Zakon o računskem zaključku izide pogosto šele več let po končanem računskem letu (pri nas sedaj izbaja zelo hitro), ko ni več vlade, oz. ministra, ki je povzročil nezakonit izdatek, in je njegova oz. vladina parlamentarna

⁷ Kakšen je odnos naših vrhovnih državnih organov do proračuna. Slov. Pravnik 1936, str. 119.

⁸ L. c. str. 126.

⁹ Pita mic, Država 1927, str. 389. Tudi Todorović, Nauka o finansijama, II. Budžet, 1953, str. 159 računa s tem, da bo parlament vedno dal pristanek na povečanje kredita, končno pa tudi na indemnitetó.

odgovornost že brezpredmetna, ker jima narodno predstavništvo ne more več izglasovati nezaupnico, četudi bi seveda poročilo glavne kontrole opozorilo ne le na dvomljive izplačilne naloge, kjer je mogoče različno mnenje o zakonitosti, temveč tudi na izdatke, ki so se brez dvoma izvršili proti zakonskim predpisom, torej zlasti brez proračunske dovolitve.

Posledica te prakse bodo verjetno izvenproračunski izdatki, ki so večinoma potrebni in koristni, deloma pa tudi taki izdatki, ki niso bili nujni in bi se dali prihraniti. Razsipnost je seveda večja v časih, ko se dosegajo blagajniški presežki, ki naravnost vabijo k izvenproračunskim izdatkom, kateri se bodo prišteli v zaslugo tisti vladi, zlasti ker bo tedaj narodno predstavništvo verjetno mnogo raje naknadno odobrilo take izdatke, ki so bili mogoči brez nepopularnega povišanja davščin in tudi brez najemanja posojil. Pogosto se najemajo tudi posojila brez proračunske oz. zakonske pooblastitve, kakor se to vidi iz končnih paragrafov naših finančnih zakonov, ki odrejajo razne specialne sklepe ministrskega sveta o najemanju posojil in o najrazličnejših drugih njegovih odločbah.

Kje pa jemlje vlada kritje za izvenproračunske izdatke? Po ZDR se zahteva za vsak nakladni ali izredni kredit obenem pokritje, torej najboljše novi viri prejemkov, ker so proračunski prejemki že izčrpani (večinoma) s proračunskimi izdatki. V prejšnjih finančnih zakonih najdemo v onih „famoznih paragrafih“,¹⁰ ki „odobrujejo in jemljejo v vednost“ razne specialne odločbe ministrskega sveta, vsaj pripombo: „Izplačila po prednjih določbah se morajo vršiti v breme ostvarjenih presežkov pri dohodkih in doseženih prihrankov ter izkazati v končnem računu za dotično proračunsko dobo“. (Finančni zakon 1930/31 § 57). Ali vsebujejo one odločbe ministrskega sveta vire prejemkov za take izdatke, iz finančnih zakonov ni razvidno. Ko so se take odločbe izdajale, se tudi ni moglo vedeti, kakšni bodo viški prejemkov oz. prihranki pri izdatkih do konca dotičnega računskega leta, ki traja še 4 mesece po koncu proračunskega leta. Če se vršijo ti izvenproračunski izdatki iz prihrankov, je to virman, ki bi bil verjetno nedopusten; če se vršijo iz anticipiranih presežkov prejemkov, se s tem seveda tudi posega v pravico narodnega predstavništva, ki bi lahko zahtevalo drugačno porazdelitev presežkov za druge namene (po čl. 42. ZDR.).

¹⁰ Tako Tomašević, l. c. str. 94.

Pogosto ni niti prihrankov niti presežkov.¹¹ V teh primerih povzroča odločba ministrskega sveta naknadno obremenitev prebivalstva, zlasti če so se morala najeti posojila. Mogoče je tudi, da se vršijo izvenproračunski izdatki po 1. aprilu (koncu proračunskega leta) iz prejemkov novega proračuna, kateremu bodo verjetno ti prejemki manjkali. Izvenproračunski izdatki torej lahko povzročijo pozneje povišanje davščin ali uvajanje novih davščin ali omejitev drugih morda potrebnjših in koristnejših izdatkov. Povzročijo lahko ne le prehoden, temveč tudi kroničen deficit z vsemi njegovimi škodljivimi posledicami.

Ker se torej že ne more izhajati brez izvenproračunskih kreditov (gl. gornje Allixovo mnenje), naj bi se ti vsaj omejili, da se preprečijo njihove škodljive posledice. Allix¹² navaja kot „paliativne“ pripomočke proti naknadnim kreditom sploh 1. sopodpis finančnega ministra za vse predloge o naknadnih kreditih, 2. mesečne izkaze vseh zahtevanih naknadnih kreditov, ki se nabijejo v narodnem predstavništvu, nadalje pa kot učinkovitejša sredstva 3. virmane, 4. popravljene proračune (budgets rectificatifs), 5. pokritje („voies et moyens“) in 6. rezervne proračunske kredite. Istočasna preskrba pokritja je najzanesljivejše sredstvo. Seveda bo navadno nemogoča priskrba pokritja brez zakonske podlage, ker zato odločba ministrskega sveta navadno ne bo zadoščala (čl. 54 ZDR!). Potrebno je torej povečati proračunske rezervne kredite. Da se preprečijo morebitni nepotrebni ali manj potrebni izdatki, ki jih narodno predstavništvo morda ne bi odobrilo, je priporočljiva ustanovitev posebnega stalnega odbora narodne skupščine ali senata, ki mora dati svoj pristanek k vsem izvenproračunskim izdatkom. Naloge odbora lahko vrši finančni odbor, ki predstavlja v zmanjšani izdaji voljo narodnega predstavništva kot zakonodajnega telesa v času, ko ni zasedanja. Seveda bi se morali vsi taki sklepi, doseženi v soglasju vlade in stalnega odbora, predložiti naknadno v odobritev narodnemu predstavništvu, kateremu se predlagajo danes sklepi ministrskega sveta v naknadno odobritev (in v vednost) ter uzakonitev na koncu vsakoletnega finančnega zakona, toda

¹¹ Tomašević, l. c. str. 94, pretirava, ko pravi, da se vršijo taki izvenproračunski izdatki po odločbah ministrskega sveta „iz nepostojećih ušteda i nepostojećé glavnice“, ker so se res včasih dosegli prihranki in presežki.

¹² L. c. str. 245.

pogosto tudi za več let nazaj,¹³ pogosto tudi brez navedbe namena in celo zneska.

Če se že take odločbe naknadno legalizirajo, naj bi se vsaj narodnemu predstavništvu povedalo, kakšnim namenom so služili izdatki na podstavi teh sklepov in koliko so znašali, ker se pač zahteva za proračun sam točna navedba izdatkov s potrebno specializacijo. Oni „famozni“ paragrafi pa se uzakonjujejo deloma brez navedbe vsebine in zneska, ne da bi včasih narodno predstavništvo sploh kdaj izvedelo za namen in zneske, katere naknadno odobrava in uzakonjuje. Vsaj narodnemu predstavništvu ali vsaj članom finančnega odbora bi se moral predložiti natančen seznam vseh takih izdatkov.

Sklepi ministrskega sveta, ki se tako naknadno legalizirajo, pa ne predstavljajo vedno izdatkov iz državne blagajne, temveč pogosto pravne norme splošnega značaja ali pa tudi le za posamezni primer ali v korist posamezne osebe in avtentična tolmačenja zakonov in uredb, ki torej ne povzročajo izdatkov iz državne blagajne. Tako smo dobili poleg zakonov, izdanih po normalni zakonodajni poti, pravne norme v finančnih zakonih, uredbe izrečno označene kot uredbe z zakonsko močjo na podstavi pooblastila zakona (vštevši pooblastila iz finančnega zakona), pravne norme, ki se izdajajo brez navedbe, da imajo zakonsko moč, in celo pravilnike, ki imajo moč zakona.

O vprašanju uredb sploh tukaj ne bomo obširneje razpravljali, ker ne spada sem, temveč v ustavno in upravno pravo. Za nas je važna naša praksa, ki se poslužuje končnih paragrafov finančnega zakona, da v njih narodno predstavništvo „vzame na znanje in odobrava“ ne samo sklepe ministrskega sveta o kakih izvenproračunskih izdatkih, temveč pogosto norme splošnega značaja (redkeje le za posamezen primer ali posamezno osebo), ki se uzakonjujejo s to končno določbo finančnega zakona, katera se navadno odobrava, ne da bi narodna skupščina, še manj pa senat, radi pomanjkanja časa sploh ali vsaj natančneje vedela, kaj odobravata. Včasih je navedena vsebina odločbe, včasih le številka, zlasti če gre za zaupne sklepe (Pov. ali Str. Pov.), ki spadajo najpogosteje v pristojnost ministra za vojsko in mornarico.

¹³ Izmed nešteto primerov naknadne odobritve izdatkov tudi po več letih, torej morda tedaj, ko je izdan zakon o zaključnem in občnem računu dotičnega leta (!), naj navedemo tukaj le iz fin. zakona za l. 1936/37 § 87, ki jemlje v vednost in odobrenje (t. 8) neko odločbo ministra za gozde in rudnike z dne 7. junija 1922 (!), „ker se je izvršila nabava v korist državne blagajne“.

Toda najdejo se tudi sklepi z označbo pov. in natančno vsebino, na drugi strani sklepi, ki niso pov., pa brez navedbe vsebine. V zadnjih letih je vsaj prenehala prejšnja praksa (gl. finančni zakon 1929/30), da se navedejo le številke in datumi sklepov ministrskega sveta ter se v ogromni večini primerov navaja vsebina sklepa in tudi ministrstvo, katerega se tiče posamezni sklep.

Katere norme se uzakonjujejo s temi „famoznimi“ paragrafi?

1. Take, ki bi se morale predložiti naknadno narodnemu predstavništvu že po specialnih zakonih, n. pr. povišanje, znižanje ali ukinitve postavk po predlogu zakona o obci carinski tarifi.

2. Uredbe, izdane počenši s finančnim zakonom za l. 1934/35. na podstavi pooblastila finančnega zakona, katero pooblašča vlado za izdajanje gospodarskih zasilnih uredb, ki se morajo predložiti naknadno v odobritev narodnemu predstavništvu. Te uredbe samo suspendirajo zakone do svoje uzakonitve. Šele uzakonitev derogira stare zakone.^{13a}

Za uredbe pod 1. in 2. nastane lahko vprašanje nadaljnje veljavnosti, če se ne predlože narodnemu predstavništvu, ki jih seveda lahko razveljavi.

3. Uredbe, izdane na podstavi pooblastila finančnega zakona, ki so izrečno označene kot take z zakonsko močjo. (N. pr. uredba z zakonsko močjo o ustanovitvi ekonomske-komercialne visoke šole v Beogradu v fin. zak. 1938/39, § 119). Ni jasno, zakaj bi se morale take uredbe, proglašene kot uredbe z zakonsko močjo, še naknadno uzakoniti. Uredbe te vrste pač derogirajo zakone.

4. Uredbe, izdane na podstavi raznih pooblastil, ki niso označene kot uredbe z zakonsko močjo. Te menjajo pogosto veljavne zakone, in se pojavljajo spori, ali je zakonsko pooblastilo za posamezno uredbo vsebovalo tudi pooblastilo za spremembo zakonov, ker so pooblastila, vsebovana navadno na koncu zakona, nejasna. Take uredbe se uzakonjujejo večkrat šele po preteku več let, torej ne s prihodnjim finančnim zakonom, temveč najbrže, ko se pojavijo spori pred sodišči: taki spori naj bi se preprečili že vnaprej z jasnim pooblastilom, iz katerega naj bi izhajala zakonska moč dotične uredbe. To zahteva načelo pravne sigurnosti prometa, ki ne sme biti v dvomih o veljavnosti kakega predpisa.¹⁴

^{13a} Pitamic l. c. str. 208.

¹⁴ Finančni zakon za l. 1938/39 je uzakonil v § 119 16 raznih uredb, med njimi uredbo (z dne 10. avgusta 1935) o električnih enotah po

5. Pravilniki k raznim zakonom in uredbam, ki se izdajajo na podstavi pooblastil. Če se uzakonjujejo pravilniki, je to navadno dokaz, da urejajo neko splošno materijo, ki naj bi se bila že svoječasno uredila v obliki zakona ali uredbe z močjo zakona.¹⁵ Taki pravilniki se redkeje odobravajo tudi v onem delu finančnega zakona, ki vsebuje določbe za posamezna ministrstva.¹⁶

6. Avtentična tolmačenja zakonov in uredb. Če vsebuje zakon ali uredba pooblastilo za takega ministra, da sam ali v sporazumu z drugim ministrom izda avtentično tolmačenje, je taka naknadna odobritev odveč. Bila bi potrebna le, če dotični zakon oz. uredba ne bi vsebovala takega pooblastila ali če bi se bilo prekoračilo ali če bi bila dvomljiva zakonitost uredbe, ki je vsebovala pooblastilo. Če je tolmačenje v redu, ima lahko uzakonitev ta smisel, da poudari moč avtentičnega tolmačenja, ki že ima moč zakona.¹⁷

7. Naknadni popravki prejšnjih uredb. Zakaj se taki popravki uzakonjujejo, ni jasno. Če je bilo podpisano besedilo zakona ali uredbe objavljeno napačno, vendar zadošča popravek, zakar ni treba nobenega pooblastila, ker spada v pristojnost uredništva Službenih novin. Da bi bilo objavljeno besedilo zakona ali uredbe v drugi obliki, kakor je bilo podpisano, ni mogoče predpostavljati. V takem teoretičnem primeru bi bila uzakonitev popravka razumljiva.¹⁸

8. Ukaze o raznih imenovanjih in napredovanjih. To so najbrže taki ukazi, katere je glavna kontrola že razveljavila zaradi njihove nezakovitosti, ki je lahko nastala tudi zaradi prekoračenja kredita ali glede katerih obstaja dvom o ve-

čl. 10 zakona o merah, uredbo o oceanografskem institutu iz l. 1936., uredbo o vzdrževanju ljudskih šol z dne 11. junija 1936, fin. zakon za 1939/40 v § 135 uredbo o cestnem prispevku (torej davščinah!) z dne 13. oktobra 1937!

¹⁵ Fin. zak. 1939/40 odobrava v § 131 pravilnik o nujni podpori pasivnim krajem z dne 8. oktobra 1938, v § 136 pa pravilnik ministra za kmetijstvo o izvrševanju uredbe o izdajanju državnih obveznic vojnim prostovoljcem namesto agrarne zemlje.

¹⁶ § 72 št. 7 fin. zakona za l. 1937/38 odobrava pravilnik za izvrševanje uredbe o likvidaciji kmečkih dolgov z dne 30. oktobra 1936.

¹⁷ Finančni zakon za l. 1937/38 uzakonjuje v § 103 avtentično tolmačenje uredbe o likvidaciji kmečkih dolgov z dne 20. januarja 1937. Taka tolmačenja se uzakonjujejo včasih šele več let po objavi, n. pr. fin. zak. za l. 1939/40 uzakonjuje avt. tolmačenje uredbe o olajšavah borskega rudnika iz l. 1937.

¹⁸ Finančni zakon za l. 1939/40 odobrava v § 131 popravke v besedilu uredbe o spremembah in dopolnitvah zakona o ureditvi Državne hipotekarne banke.

ljavnosti oz. strah pred neugodno odločbo glavne kontrole. To bodo pogosto primeri, ko je dotični uradnik vršil svojo službo v redu in v korist države.¹⁹

9. Pogodbe (konvencije) z inozemskimi imetniki oz. predstavniki (organizacijami) imetnikov naših inozemskih posojil. Ker povzročajo take pogodbe pogosto povečanje izdatkov, bi se morali priskrbeti naknadni ali izredni krediti: ev. tudi zmanjšajo proračunske izdatke in torej predstavljajo prihranke. Ker veljajo nekatere teh konvencij (n. pr. one s francoskimi porterji) tudi za naše domače imetnike, bi se morale take konvencije publicirati na običajni način (čl. 66 ust.).²⁰ Od kod pa naj izvedo za vsebino takih konvencij imetniki ali sodišča, če pride do spora in je treba ugotoviti besedilo? Pooblastila za sklepanje takih konvencij so vsebovana navadno v finančnih zakonih za dotično leto.

10. Odločbe o raznih podporah posameznikom ali tudi skupinam ljudi.²¹ Take odločbe veljajo pogosto za velike kategorije ljudi, n. pr. odločba o podporah ruskim vojnim invalidom, katere v fin. zakonu ni mogoče najti. Ali se lahko interesi sklicujejo pred državnim svetom ali sodiščem na vsebino take odločbe, katere v Službenih Novinah ni, tudi v primeru, ko finančni zakon v svojem paragrafu o naknadni odobritvi ne navaja niti vsebine odločbe?

Nadalje se nahajajo v končnih paragrafih finančnih zakonov razne pogodbe z državnimi upniki, zlasti z državnimi in privilegiranimi denarnimi zavodi, ki so očitno nasprotnoale zakonom ali vsaj proračunom in se nanašajo le na posamezne primere; zato ne zanimajo javnosti niti sodišč.

Pogosti so odpisi raznih posojil, katera je dala država obrestno ali brezobrestno raznim kategorijam ljudi ali posameznim zavodom in ustanovam, ki delujejo večinoma v javne namene. Če so odplačila od takih posojil predvidena v posameznem proračunu, lahko ogrozi odpis ravnotežje, če pa odplačila niso predvidena, se zmanjšuje državna imovina, o kateri bi se morala voditi natančnejša evidenca. Bilo bi treba sestaviti pregled vseh od države izplačanih posojil in pregledati, koliko je mogoče izterjati in kaj je neizterljivo. Najbrže bi se našla marsikatera državna terjatev, ki bi dobrodošla finančnemu ministru.

*

¹⁹ Finančni zakon za l. 1931/32 uzakonjuje v § 56 pet ukazov iz področja finančnega ministrstva.

²⁰ Konvencija s Francijo v fin. zakonu za l. 1938/39, § 117.

²¹ Dosmrtna podpora (letno po 60.000.—) „Bergerju iz Zagreba“, gl. finančni zakon za l. 1928/29 in razne odškodnine za škode, povzročene po političnih dogodkih, cene za odkup zemlje v razne namene.

Četudi smo navedli razne ukrepe, ki naj onemogočijo izvenproračunske izdatke, se vendar zavedamo, da so tukaj nasvetovani ukrepi v zvezi z drugimi, ki jih pozna praksa drugih držav, zaradi vladajočih razmer (zlasti zaradi izrednih dogodkov in gospodarske krize) preslabi, da bi mogli preprečiti vse izvenproračunske izdatke.²² Vkljub vsem zahtevam po prepovedi takih izdatkov v sedanjih časih nobena vlada ne bo mogla brez njih izhajati, če so izdatki potrebni in koristni, ker lahko tedaj računa z naknadnim soglasjem narodnega predstavništva. Pri naši praksi se lahko doseže soglasje seveda tudi z zakonom o zaključnem državnem računu. Navadno pa vlada ne čaka tako dolgo, temveč predloži vse izvenproračunske izdatke in razne sklepe ministrskega sveta narodnemu predstavništvu v naknadno odobritev že v prvem finančnem zakonu, ki se sprejema v pospešenem postopku, kolikor gre za naknadno indenniteto. Nam ni znan primer, ko bi bilo narodno predstavništvo odklonilo naknadno odobritev takega sklepa ministrskega sveta kljub pripombam oz. vizu glavne kontrole s pridržkom. Priporočljivo bi bilo, da se zopet v finančnih zakonih objavlja tudi tabelaričen pregled vseh naknadnih kreditov, kakor se je to zgodilo n. pr. v finančnem zakonu za l. 1924/25.

Če torej ne moremo odpraviti izvenproračunske izdatke kljub predlaganim ukrepom, je vsaj potrebno napraviti red glede vseh onih sklepov ministrskega sveta, ki se „jemljejo naknadno v vednost in odobravajo“. Kakor smo videli, vsebujejo ti končni paragrafi finančnih zakonov številne pravne normečasne ali tudi trajne vrednosti, na podstavi katerih lahko posamezniki uveljavljajo svoje različne pravice administrativno in sodno. Ker sodijo sodišča (civilna in upravna) po zakonih, je potrebna vsaj naknadna objava vseh takih sklepov, ki so splošnega značaja in niso strogo zaupnega značaja in sicer tudi določb iz prejšnjih finančnih zakonov, kolikor te odločbe še veljajo. Ko se citirajo sklepi ministrskega sveta, ki se odobravajo, naj se vedno navajajo vsebina in morebitni izdatki ter številka Služb. Novin, če je bil sklep že objavljen, ker je iskanje sklepov, označenih s številko in datumom, v Služb. Novinah in še bolj v Službenem Listu zelo zamudno. Taki sklepi naj se objavijo najpozneje tedaj, ko dobijo brezdvomno moč zakona, ker jih sicer državljani ne morejo spoznati. Kako jim je mogoče

²² Todorović, l. c. str. 251, govori o „ev. korisnih i neopodnih povredah“, potem pa preskeptično nadaljuje: „Nema kautela da državu sačuvaju od štete“.

predočiti načelo *Ignorantia iuris nocet*, če nimajo sploh prilike, spoznati vsebino veljavne norme? Da se odstranijo dvomi o pravni veljavnosti kake uredbe, naj se že v pooblastilu navede, ali ima uredba zakonsko moč, da ne bi šele po letih to vprašanje postalo sporno.

S publikacijo teh sklepov ministrskega sveta se bo vsekakor olajšal pregled nad našo zakonodajo in sicer brez večjih težav.

Prestolonasledstveni red septembrske ustave.

Dr. Gorazd Kušej.

Ustava z dne 3. septembra 1931 daje takoj v čl. 1 pravno opredelbo državne oblike, ko pravi, da je kraljevina Jugoslavija nasledna in ustavna monarhija. Prilastek naslednosti odnosno dednosti loči to vrsto monarhije od volivne monarhije, prilastek ustavnosti pa od tipa nevezane, absolutne monarhije. Poslednji določa obseg monarhovih ustavnih pristojnosti, medtem ko prvi meri na način, po katerem se v taki državni tvorbi zaseda prestol. Prav ti dve sodili služita tudi teoriji za razvrščanje raznih oblik monarhije,¹ tako da čl. 1 že daje splošne obrise državne tvorbe, katero ustava zasnavlja. Namen tega sestavka je samo dognanje, kako je v ustavi izvedena misel dedne ali nasledne monarhije.

Bistvo dedne ali nasledne monarhije je, da prihaja vladar na prestol kot član določene rodbine, dinastije imenovane in sicer po nekem posebnem pozivnem redu, ki se nazivlje prestolonasledstveni red. Pojma dinastije in prestolonasledstvenega reda sta za vsako dedno monarhijo nujna in je njuna določitev osrednja sestavina, jedro ustave vsake dedne monarhije. Dosledno temu ima tudi septembrska ustava nekaj predpisov, ki zadevajo ta vprašanja. Nahajajo se v čl. 36, 37 in čl. 47, ki ureja posebni primer, ko pričakuje vdova po kralju ali prestolonasledniku posmrtnika. Glavni določbi sta v čl. 36 in 37. Po prvi vlada v kraljevini Jugoslaviji kralj Aleksander I. iz dinastije Karadjordjeve, katerega nasleduje njegovo moško potomstvo po vrsti prvorojenstva. Iz druge sledi, da si kralj, če nima moškega potom-

¹ Jellinek G., *Allgemeine Staatslehre*,³ str. 691 ss.